

1. Afrodite en Eros

a. Afrodite

Afrodite en Ares betrap (Homeros, *Odyssee VIII, 266-366*)

Op zijn tocht van Troje naar zijn vaderland Ithaka is de Griekse held Odysseus aangekomen op het eiland van de Faiaken. De koning en de

De zanger nam zijn citer en begon een mooi lied te zingen over de liefde tussen Ares en de mooi-bekranste Afrodite, hoe zij voor het eerst in het geheim met elkaar de liefde bedreven in het paleis van Hefaistos. Hij had haar veel geschenken gegeven, maar zij oenteerde het huwelijksbed van de heerser Hefaistos. Meteen was Helios, die had gezien dat zij van de liefde genoten, naar hem toegekomen om het te vertellen. Toen Hefaistos dit pijnlijke bericht had gehoord, beraamde hij slechte dingen in zijn hart: hij ging naar zijn smidse en plaatste een groot aambeeld op een blok; hij hamerde onverbreekelijke boeien die niet los te maken waren, met de bedoeling dat zij daar onwrikbaar in vast bleven zitten. Maar toen hij uit boosheid op Ares zijn valstrik had gemaakt, ging hij naar de slaapkamer, waar zijn bed stond en hij wierp de boeien overal rondom de poten. Ook vanaf de zoldering hingen vele boeien, als een spinnenweb zo fijn, die niemand kon zien, zelfs de goden niet. Want ze waren listig gemaakt.

Maar toen hij de hele valstrik rondom het bed had uitgespreid, deed hij alsof hij naar Lemnos ging, een mooi gebouwde stad. Het was zijn lievelingseiland. En het was niet tevergeefs dat Ares, de god met de gouden teugels, op de uitkijk stond, toen hij Hefaistos, beroemd om zijn ambacht, zag vertrekken. Ares ging naar het paleis van de vermaarde Hefaistos, omdat hij verlangde naar de liefde van de mooi-bekranste godin van Kythera. Ze was net terug van haar vader, de machtige zoon van Kronos en was gaan zitten. Hij betrad het paleis, gaf haar zijn hand en sprak haar aan en zei:

‘Kom, liefste, laten we naar bed gaan en genieten van de liefde. Hefaistos is immers niet meer in het land, maar hij is, volgens mij, al vertrokken naar Lemnos naar de onverstanebare Sintiers.’

Zo sprak hij en zijn voorstel sprak haar zeer aan. Beiden gingen naar het bed en sliepen met elkaar. Maar de kunstige boeien van de schrandere Hefaistos spreidden zich rondom hen uit en niet meer konden zij hun ledematen bewegen of optillen. En toen beseften ze dat ontsnappen voor hen niet meer mogelijk was. De vermaarde krombenige god keerde terug vóór hij Lemnos had aangedaan en kwam naar hen toe. Want Helios had hen in de gaten gehouden en vertelde Hefaistos wat hij had gezien. Bedroefd in zijn hart ging hij naar zijn paleis. Hij bleef staan in het portaal en razende toorn maakte zich van hem meester.

Vreselijk schreeuwde hij en alle goden konden hem horen: ‘Vader Zeus en alle andere gelukzalige, eeuwig levende goden, jullie moeten hier naartoe komen en dan zullen jullie een bespottelijk en onfatsoenlijk schouwspel zien: Afrodite, de dochter van Zeus, minacht mij voortdurend, omdat ik mank ben en zij houdt van de verderfelijke Ares, omdat hij mooi is en snel ter been, maar ik ben gebrekkig geboren. En niemand

koningin van dit eiland hebben hem gastvrij ontvangen. Na het diner vragen zij de koninklijke zanger, Demodokos, een lied te zingen.

anders is daaraan schuldig dan mijn beide ouders. Hadden zij mij maar niet ter wereld gebracht. Maar kom kijken hoe zij beiden in liefde zijn verenigd en wel in mijn bed. Ik vind het vreselijk dit te moeten zien. Ik verwacht echter niet dat ze zo ook nog maar even blijven liggen, hoe verliefd ze ook zijn. Slapen zullen ze beiden spoedig niet meer willen. Maar mijn valstrik zal hen tegenhouden totdat haar vader mij de hele bruidsschat heeft teruggegeven, die ik hem betaalde voor zijn schaamteloze dochter. Zijn dochter is wel mooi, maar ze kan haar lusten niet beteugelen.’

Zo sprak hij. En de goden verzamelden zich bij zijn paleis met bronzen drempel. Poseidon, de aardshokker kwam, de snelle Hermes kwam, en de heerser Apollo, de van verre treffende kwam. De godinnen bleven ieder uit schaamte thuis. En zij bleven in het portaal staan, de schenkers van voorspoed. De gelukzalige goden begonnen onbedaarlijk te lachen, toen zij de kunsten van de schrandere Hefaistos zagen. Ze keken elkaar aan en zeiden: ‘Snodde daden gedijen niet. De trage wint het van de snelle, zoals ook nu de trage Hefaistos, mank als hij is, met zijn slimigheid Ares te pakken heeft die de snelste is van de goden op de Olympos. Dat is zijn verdiende loon voor zijn overspel.’ Zo spraken zij tot elkander en Apollo, de zoon van Zeus zei tot Hermes: Hermes, zoon van Zeus, bode, schenker van voorspoed, zou jij zo, bekneld door krachtige boeien, in één bed naast de gouden Afrodite willen liggen? Hem antwoordde vervolgens de bode der goden, de argosdoder: ‘Als dat toch eens mocht gebeuren, heerser Apollo, die van ver treft. Driemaal zoveel boeien zouden mij mogen omgeven, waaruit geen ontsnapping mogelijk is. En jullie goden en godinnen zouden allemaal mogen toekijken, als ik maar zou mogen slapen met de gouden Afrodite.’

Zo sprak hij en een gelach steeg op onder de onsterfelijke goden. Maar Poseidon lachte niet, maar hij smeekte Hefaistos met zijn prachtige werken onophoudelijk om Ares los te maken. En hij sprak tot hem de gevleugelde woorden: ‘Maak hem los. Ik beloof jou dat hij elke passende boete zal betalen die jij wil hebben, met de onsterfelijke goden als getuigen.’

Tot hem sprak op zijn beurt de vermaarde krombenige god: ‘Draag mij dat niet op, aardshokker Poseidon. Echt waardeloos is de borg voor mensen die waardeloos zijn. Hoe zou ik jou kunnen vastbinden te midden van de onsterfelijke goden, als Ares ervan door zou gaan en aan zijn schuld en boeien zou ontkomen? Tot hem sprak nu de aardshokker Poseidon: ‘Hefaistos, als Ares aan zijn boete zou ontkomen en hij zou ervan door gaan, dan zal ik deze persoonlijk zelf betalen.’ Hem antwoordde vervolgens de beroemde krombenige god: ‘het is niet mogelijk en ook niet gepast om op dit voorstel niet in te gaan.’ Nadat hij zo gesproken had, maakte de krachtige Hefaistos de boeien los.

360 Toen zij beide uit de zeer krachtige boeien bevrijd waren, sprongen zij op. Hij ging naar Thrakië en zij, Afrodite, die graag glimlacht, kwam aan op Cyprus, bij Pafos, waar haar heiligdom en een altaar met geurige offers stonden. Daar wasten de Chariten haar, wreven haar in met de goddelijke olie die de huid van de

365 onsterflijke goden doet glanzen, en zij trokken haar lieflijke kleren aan, een wonder om te zien.

(vert. Charles Hupperts)

1. Bekijk ill. O12.1. Het is een gravure van Hendrick Goltzius uit 1585. Heeft deze kunstenaar de versie van Homeros gevolgt? Motiveer je antwoord.
2. Bekijk het schilderij van Joachim Wtewael (ill 11.2). Heeft deze schilder de versie van Homeros gevolgd? Motiveer je antwoord.

O12.1

b. Eros

1. a. Geef kort aan welke twee tradities er bij de Grieken bestaan ten aanzien van de god Eros.
  - b. Wat is het wezenlijke verschil tussen deze twee tradities?
  - c. Welke traditie heeft in later tijd de overhand gekregen?
2. Waarom werden ongetrouwd gestorven meisjes 'bruiden van Hades' genoemd?
3. Waarom stonden er altaren voor Eros in de sportscholen?
4. Wat bedoelen de Grieken met 'de mannelijke Eros'?
5. Wat is een *erastes*, wat een *eromenos*?
6. Waarom brachten Spartanen offers aan Eros vlak vóór de strijd?

7. Kijk naar ill. 12.4. Wat betekent het gebaar dat Eros maakt?
8. Kijk naar ill. O12.2. Wat is hier afgebeeld? Beschrijf de afbeelding.
9. Kijk naar ill. 12.19. Dit is een beroemd beeld van de god Eros. Beschrijf het beeld.

O12.2

c. Afrodite in de beeldhouwkunst

De Venus van Praxiteles

De Romeinse schrijver Plinius Maior (23/24 na Chr.- 79 na Chr.) vertelt ons het volgende.

1 Toen ik de bronsgieters behandelde heb ik de periode vermeld waarin Praxiteles leefde, die met de roem van zijn marmer ook zichzelf heeft overtroffen. Er zijn werken van hem in de Kerameikos van Athene, maar zijn Venus overtreft niet alleen 5 zijn eigen werken maar ook al het beeldhouwwerk in de hele wereld. Veel mensen zijn naar Knidos gevaren om deze Venus te zien. Praxiteles had er twee gemaakt en probeerde ze tegelijk te verkoopen. De ene Venus was gekleed en de bewoners van het eiland Kos, die de eerste keus hadden, gaven aan dit beeld de 10 voorkeur. Het was even duur als het andere beeld, maar ze meenden dat het een toonbeeld was van gestrengheid en kuis- heid. Het beeld dat zij niet kozen, werd gekocht door de bewo- ners van Knidos. Dit beeld werd veel bekender. Nikomedes, de koning van Kos, wilde later dit beeld van de Knidiërs kopen en	15 hij beloofde dat hij in ruil daarvoor de geweldige schuld die Knidos aan Kos had, in zijn geheel zou vereffenen. De bewoners van Knidos wilden hier niets van weten, en niet ten onrechte. Want met dit beeld heeft Praxiteles Knidos beroemd gemaakt. Het tempeltje waarin het beeld staat, is geheel open, zodat men 20 het beeld van de godin, dat naar men gelooft met haar instem- ming is gemaakt, van alle kanten kan bekijken. Vanuit elke hoek roept het beeld bewondering op. Men vertelt dat iemand op het beeld verliefd was geworden. Hij verstopte zich 's nachts in het tempeltje en heeft het beeld omhelst. Een vlek op het beeld 25 getuigde van zijn begeerte.

(Plinius, *Naturalis Historia* XXXVI, IV, 20-21)

Afrodite Kallipygos

1 De mensen in het verleden waren zo afhankelijk van hun genot-
 zucht dat ze zelfs voor Afrodite Kallipygos een heiligdom heb-
 ben opgericht en wel om de volgende reden: Een boer had twee
 5 mooie dochters. Op een gegeven moment wilden deze weten
 wie van hen de mooiste billen had. Ze verlieten hun huis en gin-
 gen naar de openbare weg om daar hun competitie te beslissen.
 Toen er een jongeman verscheen, wiens vader oud en rijk was,
 lieten de meisjes zich aan hem zien. Hij was vol bewondering
 voor de oudste van de twee en deze koos hij. Hij werd op slag
 10 verliefd op haar en toen hij thuis was gekomen, werd hij ziek en
 moest bed houden. Hij vertelde zijn broer, die jonger was, alles
 wat er was gebeurd. Ook hij ging naar het platteland en bewon-
 derde beide meisjes. En hij werd verliefd op het andere meisje.

15 De vader van de jongens wilde echter dat zij een huwelijk zou-
 den sluiten dat respectabeler was, maar hij kon hen niet op
 andere gedachten brengen. Hij haalde vervolgens de meisjes van
 het platteland om hen met zijn zonen te laten trouwen. Nadat
 hij de vader van de meisjes had omgepraat, verbond hij zijn
 20 zonen met de meisjes in een huwelijk. [...] Deze meisjes werden
 door hun stadsgenoten 'met mooie billen' genoemd. En toen zij
 op deze wijze een schitterend vermogen hadden verworven,
 lieten zij een heiligdom voor Afrodite bouwen en ze noemden
 de godin 'met de mooie billen'.

(Athenaios, *Deipnosophistae* XII, 554 c-e)

1. De verschillende typen beelden van Afrodite onderscheiden zich vooral in de houding. Bekijk de beelden van ill. 12.7, 12.8 en 12.10. Geef precies aan in welk opzicht deze beelden qua houding verschillen.
2. De Afrodite van Knidos is een beeld van Praxiteles en dus gemaakt aan het einde van de klassieke periode. Welke stijlkenmerken van dit beeld zijn typisch klassiek?
3. In het hoofdstuk over beeldhouwkunst (Hoofdstuk 8) onderscheiden we bij het Hellenisme verschillende stijlen: realisme, barok, rococo en classicisme. Kies uit de beelden van Afrodite een voorbeeld van classicisme, van rococo en van barok.
4. De zogenoemde Ludovisitroon (ill. 12.5) is gevonden in Lokroi, in de Oudheid een welvarende Griekse stad in Zuid-Italië.
  - a. Welke stijl is toegepast op dit beeld?
  - b. Lees de informatie over deze stijl op pag. 150 van het Tekstboek. Wat valt je op als je deze informatie vergelijkt met de tijd waarin dit beeld is gemaakt?
  - c. Hoe zou je deze discrepantie kunnen verklaren?
5. Lees de tekst van Athenaios, waarin een verklaring wordt gegeven voor het type Afrodite Kallipygos. Wat hebben de meisjes aan Afrodite te danken?
6. Lees de tekst over de Afrodite/Venus van Praxiteles.
  - a. Hoe moet het andere beeld dat door de inwoners van het eiland Kos eruit ongeveer hebben uitgezien?
  - b. Is Plinius zelf enthousiast over het beeld dat Knidos heeft aangekocht? Licht je antwoord toe.
  - c. Waaruit blijkt dat de achterkant van het beeld de moeite waard was?
7. Waarom wordt de Venus Capitolinus ook wel Pudica genoemd?
8. In welke stijl is de Afrodite/Venus Genetrix (ill. 12.9) gemaakt?
9. Zoek op internet informatie over de drie Gratiën en beantwoord de volgende vragen:
  - a. Wat hebben de Gratiën met de godin Afrodite te maken?
  - b. Wat is hun Griekse naam?
  - c. Wat is de standaard-manier om ze weer te geven?
  - d. Wat is de overeenkomst tussen de weergave van Afrodite en die van de drie Gratiën?
  - e. Zoek een antieke afbeelding op van de drie Gratiën en een beroemde voorstelling uit de renaissance.
10. Welke beelden vind je zelf passen bij de functie van Afrodite als godin van de seksualiteit?
11. Soms wordt het veelvuldig voorkomen van naakte of halfnaakte Afrodite-beelden verklaard vanuit de gedachte dat deze beelden juist een negatieve houding oproepen ten opzichte van vrouwen.
  - a. Welke negatieve eigenschappen van vrouwen zouden door deze beelden opgeroepen kunnen worden?
  - b. Algemeen wordt deze theorie als onjuist beschouwd. Bedenk zelf een of meer redenen waarom het zeer onwaarschijnlijk is dat deze beelden appelleren aan een negatieve houding tegenover vrouwen.

12. Lees het onderstaande artikel en maak daarna de vragen en opdrachten.

De Venus van Milo

Het volgende artikel is van de hand van dr. F.L. Bastet. Onder de titel 'Venus bespied' is het opgenomen in de bundel 'Het maansteenrif, wandelingen door de antieke wereld', in 1979 uitgegeven bij Querido in

Amsterdam. Het beschrijft de vondst en de verdere wetenswaardigheden van het beroemdste vrouwenbeeld uit de Oudheid: de Venus van Milo¹.

1 In de negentiende eeuw was er in Griekenland tussen de eilan-
den en langs de kusten een druk verkeer van Franse, Engelse en
ook wel Nederlandse handelsschepen, die veelal Constanti-
nopol, Smyrna of Alexandrië als eindbestemming hadden. Een
5 belangrijke tussenhaven was toen nog Melos (Milo). Dit kleine
eiland zou in 1820 plotseling wereldberoemd worden.
Op 8 april van dat jaar besloot boer Yorgos aldaar een boom-
stronk van zijn akkertje te verwijderen. Tot zijn verbazing week
de grond open - en daar stond de Venus van Milo: sinds 2000
10 jaren netjes in een antiek keldertje. In twee stukken, dat is waar,
en ook de haarwring lag er los bij. Maar zij wás het dan toch
maar. Had zij nog armen? Dat was en is nog altijd de grote vraag.
Er lagen ook nog een paar Hermen² en wat brokstukken bij.
Yorgos begaf zich ijlings naar de Franse consul op Melos,
15 M. Brest, om hem om raad te vragen. Hij wilde alles gauw en
goed verkopen, maar aan wie? Brest stelde direct de Franse con-
sulgeneraal te Smyrna op de hoogte. Intussen had Yorgos de
vondsten naar zijn huisje gebracht, waar ze veilig waren.
Spinnend hield mevrouw Yorgos er de wacht bij.
20 Toevallig meerde op 16 april een Franse corvet in de haven. De
scheepsluitenant Dumont d'Urville kreeg Venus te zien en
schreef een rapport, waarin hij vaststelde, dat de godin in de
geheven linker hand een appel vasthield en met de rechter een
gewaadslip. . . Korte tijd later voer Dumont door naar
25 Constantinopel en overhandigde zijn rapport aan de Franse
ambassadeur aldaar, markies de Rivière.
De markies zat al vier jaar in Turkije en stond op het punt naar
Parijs terug te keren. Het leek hem aardig dan een charmant
relatiegeschenkje voor de koning mee te nemen, men wist nooit
30 waar het goed voor was. Dus gebood hij zijn secretaris Marcellus
ijlings op Melos de Venus te kopen. Marcellus kwam er op 23
mei aan.
En dat was iets te laat. Een Griekse monnik, die redenen had om
bij de dragoman (tolk) van het Arsenaal in Constantinopel in het
35 gevlit te komen, had juist besloten Venus bij wijze van smeergeld
aan deze dragoman cadeau te doen. Hij kocht haar voor slechts
718 piasters, en dat was al in het begin van mei.
Zonder het beeld behoorlijk in te pakken, zodat het hier en daar
lelijk beschadigd werd, liet de monnik het naar het strand krui-
40 en. Vervolgens werd het naar een schip gevaren en overgeladen,
precies op de dag dat de secretaris Marcellus uit Constantinopel
binnenvoer.
Dit bracht M. Brest, de Franse consul op Melos, in pijnlijke
moeilijkheden. Yorgos was te haastig geweest, de monnik te
45 slim, de markies te traag. Kon de zaak teruggedraaid worden? Er

was Brest veel aan gelegen om de markies en de Franse koning
niet teleur te stellen.
De monnik had al bij voorbaat 100 piasters voor de verschepping
naar Constantinopel moeten betalen. Maar de wind was ongun-
stig, en Venus lag nog steeds in de haven van Melos te dobberen.
50 En wat gebeurde dus: op last van Brest werd de godin weer van
dat schip gehesen en overgeladen in het zeilschip van Marcellus.
De markies had gewonnen. De razende monnik werd schade-
loos gesteld. Van de markies werden wél wat fooien verwacht,
maar wat wil men, noblesse oblige, en hij betaalde dus ruim het
55 tienvoud van wat kort tevoren boer Yorgos ontvangen had. Op
26 mei tenslotte koos Venus dan eindelijk het ruime sop waar zij
ooit uit geboren heet te zijn. Overigens wil de ironie van het lot,
dat zij bijna aan het Rapenburg te Leiden geëindigd is. Haar
roem had zich namelijk in weinig tijd zo snel verbreid, dat kort
60 na haar vertrek een Engels en een Nederlands schip op de rede
van Melos verschenen met het oogmerk haar te kopen. Waren de
Nederlanders wat vlugger geweest. . . Men moet er niet aan
denken.
65 Intussen voer Venus, die er blijkbaar plezier in begon te krijgen,
eerst nog naar Rhodos, Cyprus en Alexandrië. Zij maakte een
romantische tussenlanding in Athene, reisde vandaar nog weer
helemaal naar Smyrna terug, maar werd tenslotte dan toch ein-
delijk overgeladen in het schip waarmee ook de markies de
70 Rivière repatrieerde. In de loop van de winter arriveerde zij in
Parijs. Zonder armen. De linker arm ontbrak namelijk totaal, en
de rechter tot halverwege de bovenarm. Ook was de neuspunt
niet meer aanwezig en miste Venus haar linker voet. Samen met
haar kwamen ook de kleinere vondsten van Yorgos mee, te
75 weten een beschadigde onderarm, nog een stukje arm, en voorts
een halve linker hand met een appel. Bovendien drie Hermen:
twee met baard en de derde zonder.
Een latere zending bracht tenslotte nog twee inscripties, die in
de loop van de negentiende eeuw in het Louvre. . . zogenaamd
80 zoekgeraakt zijn. Dat is treurig. De ene was namelijk in een
voetstuk ingebeiteld en vermeldde de - verder niet bekende -
kunstenaarssignatuur 'Agesandros (of misschien Alexandros),
zoon van Menides'. Dit voetstuk is door de toenmalige conser-
vator van de klassieke afdeling in het Louvre, Clarac, aanvanke-
85 lijk wel aan de plint van de Venus vastgeplakt, maar later heeft
men de inscriptie weer verwijderd. Daar kunnen twee redenen
voor geweest zijn: ofwel de stukken pasten niet echt, ofwel men
was niet tevreden met de signatuur van een onbekende kunstenaar.

1. Zie ill. 12.10 van dit hoofdstuk.

2. Borstbeelden van de god Hermes met baard.

3. Zie ill. 12.8.

4. Beeldhouwwerk van het Parthenon.

90 Wat dit laatste betreft, 1820/21 was een gevoelig tijdsgewricht voor het Louvre. Kort tevoren had men alle geroofde antieke kunstschaten van Napoleon weer naar de vroegere eigenaars moeten terugsturen. Daaronder was de Venus Medici³, die men schreiend naar Florence had zien vertrekken. Er kwam nog bij, dat Londen sedert kort de ‘Elgin marbles’⁴ bezat, uit de school van niemand minder dan Phidias. Zoiets had Parijs niet. Maar nu bezat het Louvre dan toch plotseling iets nog veel mooiers: een rivale van de Venus Medici! en een origineel werk van Praxiteles! want daarvoor hield men de Venus van Milo. De beeldschone godin voorzag, kortom, in een zeer reële behoefte, die geschapen was door frustratie, snobisme en minderwaardigheidscomplex. Zij kwam alsof zij geroepen was, en paste bovendien ook nog geheel in de lijn van het neoclassicisme⁵. De verkeerde signatuur bedierf teveel van deze hooggestemde gevoelens en verdween dus. En wel zo grondig, dat men daar zo zijn ideeën over kan hebben.

Hoe dat ook zij, contemporaine tekeningen wekken wel de indruk, dat dit voetstuk er inderdaad niet echt bijgehoord heeft. Hetzelfde gold overigens voor de meegezonden fragmenten. De maten klopten niet, de kwaliteit was pover, en men moest dus aannemen dat zij even weinig met de Venus van Milo te maken hadden als de baardige Hermen. Nadat men dit alles vastgesteld had, bleef men met een aantal halsstarrige problemen zitten. Had Venus bij de vondst nu armen gehad of niet? Zo ja, waar en wanneer had zij die dan verloren? Had zij ooit een appel vastgehouden? Of soms een kruik, een spiegel, of wat dan ook?

110 Nog in 1960 heeft men er in de haven van Melos met duikers naar gezocht, daar een bericht wil, dat Venus haar armen verloren zou hebben toen er op het strand bloedig om haar gevochten was. Maar de authenticiteit van dit gevecht staat ook alweer niet vast, en klopt in elk geval niet met andere gegevens. Vervolgens: hoe hadden haar armen precies aangehecht gezeten? Ook dat stond, en staat, nog altijd niet precies vast, hoewel

125 verwante beelden als bijvoorbeeld de Aphrodite van Capua wel een oplossing suggereren.

Last but not least: was werkelijk Praxiteles de maker, in de vierde eeuw voor Christus? Het wordt nu door bijna niemand meer geloofd. Langzamerhand heeft Venus haar vaste plaats in de antieke kunstgeschiedenis gekregen, en dat is circa 100 v. Chr. Tamelijk laat, maar het maakt haar niet lelijker of mooier. Zij hoort thuis in de vroeger nogal gesmade Hellenistische tijd. Zeker niet in de klassieke periode. Dat leren ons de draperingen, de proporties, en details als bijvoorbeeld de wat zwak gemodelleerde rug. Ook de mondpartij is niet zo sterk.

135 Door miljoenen replieken is zij het beroemdste vrouwenbeeld uit de Oudheid geworden, en in het Louvre verheft zij zich terecht op een luisterrijke ereplaats. Toch, als men haar weer eens onbevangen terugziet, begrijpt men dat zij misschien meer geappelleerd heeft aan de smaak van een vroegere generatie - de Canovatijd⁶ - dan aan die van de onze, die eerder een voorkeur heeft voor hoogtepunten van de zesde en de vijfde eeuw voor Christus: voor de Korai van de Akropolis, de vrouwenfiguren uit Olympia (gevels en metopen)⁷. Couperus⁸ vond dat misschien ook al, toen hij bij zijn bezoek in 1890 verzuchtte: ‘... ik zie dadelijk dat ze eruit ziet of ze pokdalig is...’

145 In 1870 is zij tijdens de Frans-Duitse oorlog ongelukkigerwijze nog eens door midden gebroken. In 1946, op weg naar Japan, of all places, opnieuw. Blijkbaar laat zij niet graag met zich sullen. Wat wil men, van de godin der liefde vol geheimen? - Zo blijft ook het laatste geheim onopgelost: wat deed dit formidabele beeld in de Oudheid op het provinciale Melos? Hoe kwam zij daar? En waarheen was zij op weg, toen zij tijdelijk in die holte onder de boomstronk van Yorgos is verstoppt?

F.L. Bastet, uit de bundel *Het maansteernif. Wandelingen door de antieke wereld*, Amsterdam 1979

- De Venus van Milo is misschien wel het beroemdste vrouwenbeeld uit de Oudheid. Het is dan ook veelvuldig gebruikt voor reclame-doeleinden, en ook kunstenaars werden door deze Venus tot nieuwe creaties geïnspireerd.
  1. Zoek een voorbeeld van zo'n reclame.
  2. Een van de kunstenaars die de Venus van Milo heeft gebruikt is Salvador Dali. Zoek een illustratie van zijn Venus en leg uit wat hij ermee heeft beoogd.
- ‘Op 26 mei koos Venus het ruime sop waaruit zij ooit was geboren.’ (r. 57). Zoek de mythe op waarin over haar geboorte wordt verteld en geef er een korte samenvatting van.
- Waarom was men in het Louvre in de 19de eeuw niet zo tevreden met de kunstenaarssignatuur ‘Agesandros, zoon van Menides’?
- ‘Zij paste ook nog geheel in de lijn van het neoclassicisme.’ (r. 103). Geef op basis van de informatie die je in het Tekstboek, Hoofdstuk 3.6 over het neoclassicisme kunt vinden aan wat met deze woorden wordt bedoeld.

5. Zie Hoofdstuk 3.6.

6. Canova was een beeldhouwer die in de neoclassicistische stijl werkte, zie ill. 11.12, 11.21, 11.24 en 11.30.

7. Zie ill. 8.8 en 10.15.

8. Nederlandse schrijver (1863-1923).

2. Sapfo

a. Afrodite, help me!

1. a. Dit gedicht is een gebed tot Afrodite. Het gedicht heeft verschillende elementen die het tot een gebed maken. Noem er drie.
  - b. In welke regels staat het eigenlijke verzoek?
2. Het gedicht is in drie delen te verdelen op grond van een afwisseling van heden-verleden-heden. Maak een indeling.
3. Het gebed heeft de structuur ‘da quia dedisti’, ‘geef omdat je gegeven hebt’. Citeer de tekstelementen die deze structuur duidelijk maken.
4. In de eerste twee regels worden van Afrodite drie eigenschappen genoemd. Welke van deze drie is voor het vervolg van het gedicht van belang? Licht je antwoord toe.
5. Als de godin niet te hulp komt, vreest de ik-persoon dat het met haar heel slecht in de liefde zal vergaan. Citeer twee tekstelementen waaruit dit blijkt.
6. Regel 5 e.v.: is dit de eerste keer dat de ik-persoon de godin te hulp riep? Licht je antwoord toe.
7. a. Welk aspect krijgt in de beschrijving van de reis van Afrodite door de lucht de nadruk?
  - b. Waarom zal dit aspect de nadruk krijgen?
8. Uit welk woord blijkt dat de geliefde van de ik-persoon een vrouw is? Citeer het woord.
9. Uit welke woorden blijkt dat de macht van Afrodite onontkoombaar is?
10. ἔλθε μοι καὶ νῦν (25): van welke woorden uit het voorafgaande vormen deze woorden een echo?
11. In wat voor sfeer past het woord σύμμαχος (28)?
12. τίνα τ/μ φιλότατα (18-19): deze woorden kunnen ook op een andere manier vertaald worden: ‘wie moet ik nu weer overreden zodat jij haar naar haar liefde voor je kunt voeren/brengen’. Bij deze vertaling wordt πείθω geïnterpreteerd als een coni. praesens dubitativus/van twijfel van het werkwoord πείθω. Welke vertaling vind je de meest passende? Licht je antwoord toe.
13. Aan het begin van regel 19 ontbreken twee letters. Men heeft wel geopperd om hier te lezen ἄψ σ’ ἄγην. De vertaling van de woorden τίνα τ/μ φιλότατα luidt dan: ‘wie wil jij dat Peitho nu weer naar de liefde voor jou terugbrengt?’ De vertaling ‘terugbrengt’ in plaats van ‘brengt’ geeft een heel andere interpretatie aan het gedicht. Wat is het verschil?
14. De woorden φεύγω/διώκω (21), het geven en ontvangen van geschenken (22) zijn termen van de hofmakerij. Degene die verliefd was, nam het initiatief, liep de ander na en had de rol van minnaar/minnares (διώκω). Het was min of meer gepast dat deze, de beminde, niet direct aan de avances toegaf en de minnaar/minnares ontliiep (φεύγω). Het geven van geschenken was een onderdeel van het verleidingsritueel en het aannemen van geschenken betekende dat degene die de rol van de beminde had, zich gewonnen gaf.
  - a. In hoeverre bevat de belofte die Afrodite in regel 21 t/m 24 doet een rolomdraaiing?
  - b. Welke functie heeft deze rolomdraaiing?
  - c. Wat zal in deze context het woord ἀδικήει (20) betekenen?
  - d. Leg nu uit waarom het inhoudelijk niet juist is om op de open plaats in regel 19 ἄψ te lezen.
15. Maak zelf een nieuwe vertaling van dit gedicht, die in de moderne zin van het woord ‘poëtisch’ is. Het mag ook min of meer een bewerking zijn.

b. Een idyllische plek

1. Dit gedicht is in drie delen te verdelen. Welke? Geef van elk in één regel een karakterisering.
2. Welke elementen maken de plek tot een bijzondere, idyllische plek?
3. Verschillende elementen die de idyllische plek karakteriseren, zijn nauw verbonden met Afrodite. Noem er twee.
4. Wat wij van het gedicht over hebben en zoals het gedicht hier is afgedrukt, is onvolledig. Aan het begin zijn regels weggevallen en aan het einde ook. Hoe kun je op grond van de inhoud aannemelijk maken dat er aan het begin een en ander is weggevallen?

5. a. αἰθυσσομένων t/m κατέρρει (7/8): wat wordt met deze woorden bedoeld?
- b. De lezing κατέρρει (8) is onzeker. Anderen lezen κατάγρει ‘houdt bevangen’. Hoe luidt bij deze lezing de vertaling van de zin (welk woord moet je als object bij κατάγρει aanvullen)?
6. στέμματ’ ἔλοισα (13): dit wordt wel eens weergegeven met ‘omkrans uw hoofd’. Welke andere interpretatie is mogelijk? (Bedenk waarom de godin kransen bij zich heeft.)
7. In regel 13 t/m 16 wordt gezegd waarvoor Afrodite wordt uitgenodigd. Wat zou de eigenlijke bedoeling kunnen zijn van de komst van de godin (denk aan de werking van νέκταρ)?
8. Er is een nauw verband tussen de aard van de plek die wordt beschreven en de mogelijke aanwezigheid van de godin. Leg dit uit.
9. Zo’n idyllische plek in de natuur wordt ook wel een ‘locus amoenus’ (lieflijke plaats, afgeleid van amor) genoemd. Gaat het in dit gedicht om een locus amoenus in eigenlijke zin? Verklaar je antwoord.

c. Het mooiste op aarde

1. Geef een beredeneerde indeling van het gedicht.
2. Het gedicht begint (r. 1-4) met een ‘priamel’, dat wil zeggen: de dichteres noemt een aantal algemeen erkende waarden, waartegenover zij stelt wat voor haar het meest waardevolle is.
  - a. Wat zijn de algemeen erkende waarden die Sapfo hier stelt?
  - b. Welke waarde stelt zij er als meest waardevolle tegenover?
3. De vraag waarover geleerden het oneens zijn is de volgende: geeft de dichteres de anderen ook gelijk of beschouwt ze haar waarde als de hoogste? Het antwoord op deze vraag hangt af hoe het werkwoord ἔρασθαι wordt geïnterpreteerd: in algemene zin ‘gesteld zijn op’ of in erotische zin ‘verliefd zijn op’.
  - a. Leg uit dat wanneer ἔρασθαι in algemene zin wordt opgevat de dichteres de waarden van anderen net zo belangrijk vindt als die van haar.
  - b. Geef twee argumenten waarom ἔρασθαι wél in erotische zin moet worden opgevat (denk hierbij aan de inhoud van regel 7-14 en de inhoud van de laatste strofe).
4. Waarom zou Sapfo het onzijdige κῆν(ο) (3) gebruikt hebben?
5. τοῦτ’ (6): waar verwijst dit naar?
6. Wie is τὸν ἄνδρα (7)?
7. In regel 12 lezen sommige commentatoren in plaats van οὐκ ἐθέλοισαν: οὐκ ἀέκοισαν, d.i. ‘niet tegen haar wil’. Welke lezing vind jij hier het best passen? Licht je antwoord toe.
8. Wat verklaart γάρ (13) (zoals de tekst nu is afgedrukt)?
9. Op welke manier benadrukt de dichteres dat de verliefdheid van Helena zo sterk was?
10. Waarom zal Sapfo Helena gekozen hebben als exemplum?
11. In hoeverre klopt het Helena-exemplum niet exact met regel 15/16?
12. Door welke woorden wordt de uitdrukking ἰππῶν στρότον (1) later weer in het gedicht opgenomen?
13. In de regels 17 t/m 20 zitten verschillende tegenstellingen. Noem er twee.
14. Geef enkele voorbeelden waarin dit gedicht uitblinkt in:
  - a. poëtische verbeeldingskracht
  - b. verwerking van traditionele elementen.

d. Verliefd

1. Het gedicht, ook al is het niet volledig, is in drie delen te verdelen. Maak een beredeneerde indeling.
2. Er spelen drie personen in dit gedicht een rol.
  - a. Wie zijn dat en met welke woorden worden ze aangeduid?
  - b. Wat wordt er van ieder gezegd in regel 1 t/m 5 (ἰμέροεν)?

3. Wat bedoelt de dichter volgens jou met de woorden ἴσος θεοῖσιν? Geef in ieder geval twee verschillende mogelijkheden.
4. ὄννηρ, ὄττις (2) kan op drie manieren vertaald worden: 1. de man die . . ., 2. iedere man die . . ., 3. gezien het feit dat hij . . .
  - a. Wat is het verschil tussen vertaling 1. en 2.?
  - b. Sluit de vertaling 3. bij 1. of 2. aan?
  - c. Welke vertaling lijkt je de beste? Verklaar je antwoord.
5. τό (5) kan terugslaan op 1. de activiteit van de man, 2. de activiteit van het meisje. De interpretatie van het antecedent van τό is zeer belangrijk voor het begrip van het hele gedicht.
  - a. In welk van de twee gevallen is het gedicht een jaloezie-gedicht? Leg in eigen woorden uit dat de keuze van τό tot deze interpretatie van het gedicht kan leiden.
  - b. De interpretatie van dit gedicht als een jaloezie-gedicht is echter niet erg gelukkig. Bedenk zelf één of meer bezwaren tegen deze interpretatie.
  - c. Wat moet dus het antecedent van τό zijn? Geef in enkele zinnen de strekking van het gedicht weer, gebaseerd op deze interpretatie van τό.
6. Wat verklaart γάρ in regel 7?
7. Hoe zou je de symptomen die in regel 7 t/m 15 worden beschreven, kort kunnen samenvatten?
8. In hoeverre verschillen de symptomen van regel 13 t/m 15 van de symptomen die daarvoor zijn vermeld?
9. Bedenk zelf een nieuwe titel voor dit gedicht.
10. Geef argumenten voor de stelling dat het waarschijnlijk is dat in dit gedicht de lyrische ik samenvalt met de dichteres.

e. Volle maan

1. Hoe kun je uit het Grieks opmaken dat het gedicht nog een vervolg heeft?
2. Sommige mensen denken dat Sapfo in dit gedicht over een meisje sprak die haar vriendinnen in schoonheid overtrof.
  - a. Waarmee wordt ze dan vergeleken?
  - b. Wat vind je van deze interpretatie?

f. Het geweld van Eros

1. Hoe wordt Eros in dit gedicht afgeschilderd?
2. Werk de vergelijking uit. Geef van elk element zijn pendant in de vergelijking.
3. Vind je dat de dichteres de kracht van Eros goed heeft weergegeven? Licht je antwoord toe.

g. Eeuwig onopgemerkt

1. In de Oudheid werd geopperd dat deze regels handelen over een vrouw die gebrek heeft aan dichterlijk talent.
  - a. Op grond waarvan zou je uit deze vier regels kunnen opmaken dat de vrouw geen poëtische roem krijgt?
  - b. Wat staat volgens de dichteres de vrouw te wachten?
2. Anderen denken dat dit gedichtje geschreven is tegen een rivaal in de liefde.
  - a. Wat is dan de strekking van deze regels?
  - b. Vind je dit een plausibele verklaring? Licht je antwoord toe.
3. Welke opvatting over de doden ligt ten grondslag aan regel 3 en 4?

h. Mooie herinneringen

1. Wie is de 'ik' in regel 1?
2. ὡς δεῖνα πεπόνθαμεν (4): welke woorden in het antwoord van Sappho vormen een echo van deze woorden?
3. γάρ (8): wat verklaart γάρ hier?
4. αἰ δὲ μή (9): welk werkwoord moet je aanvullen?
5. σὺ νυν ἄχνησαι (10): vind je dit inhoudelijk een gelukkige aanvulling? Licht je antwoord toe.
6. Welke woorden in regel 11 t/m 17 duiden op intimiteit of vertrouwdheid?
7. Wat kan de reden geweest zijn van het omdoen van de kransen?
8. Er is in het gedicht sprake van twee verschillende momenten waarin de ik-persoon verkeert.
  - a. Welke twee momenten?
  - b. Er is een scherp contrast in de emotionele staat van de ik-persoon in deze twee momenten. Welk contrast?
  - c. Geef een verklaring voor dit contrast vanuit de ik-persoon.
9. In dit gedicht gebruikt de dichteres tweemaal een werkwoord voor herinneren. Dit zou erop kunnen wijzen dat Sappho in dit gedicht niet alleen als minnares spreekt. In welke hoedanigheid spreekt ze in dit gedicht dan ook?

i. Onbereikbaar

1. Volgens een antieke commentator zou Sappho de bruid met een appel hebben vergeleken. Stel dat deze regels deze vergelijking weergeven:
  - a. Welke eigenschappen van de appel zijn van toepassing op de bruid?
  - b. Wie stellen de appelplukkers voor?
  - c. Welke andere elementen uit de beschrijving van de appel zouden in de vergelijking een functie hebben?
  - d. Sommige commentatoren zien in de vergelijking een hint dat de bruid laat getrouwd is. Waaruit leiden ze dat af?
2. Wat wil de dichteres met de drievoudige herhaling van het woord ἄκροσ benadrukken?

j. Als een hyacint

1. Deze twee regels behoren tot een vergelijking. Bedenk zelf wat met de hyacint vergeleken zou kunnen zijn.

k. De mooiste dochter

1. Wat voor een zelfstandig naamwoord en werkwoord zou je moeten aanvullen bij regel 3?
2. Wat valt op aan de woordvolgorde van regel 1 en 2?

l. Nacht

1. De Engelse schrijver Aldous Huxley noemde dit gedicht een prachtig voorbeeld van 'multum in parvo' (veel met weinig woorden). Toon dit aan.
2. De combinatie van de maan en het slapen (κατεύδω, 4) zou kunnen wijzen op de mythe van Selene en Endymion. Zoek deze mythe op. Overweeg vervolgens of deze mythe inderdaad op enigerlei manier op de achtergrond van dit gedichtje heeft kunnen spelen.

VERGELIJKING VAN VERTALINGEN

1. Gebed tot Afrodite

Vergelijk de volgende twee vertalingen van gedicht a. ‘Gebed tot Afrodite’: de vertalingen van Gorter (a) en Paul Claes (b). Bestudeer ze nauwkeurig en vergelijk ze met het Grieks. Lees ook Hoofdstuk 14.2 ‘Grieks en vertaling’. Aan welke vertaling geef je uiteindelijk de voorkeur? Beargumenteer je keuze uitgebreid en ga in ieder geval de volgende punten na:

- woordkeuze;
- ritme van de zinnen;
- goede weergave van het Grieks;
- toon van het gedicht.

Vertaling a

Schoongetroonde, onsterfelijke Aphrodite,
dochter van Zeus, listenvlechtende, ik smeed u,
overweldig mij niet mijn geest, heerscheres,
met smart of met wanhoop,
maar kom bij mij, zoo ge ooit naar mijn stem
geluisterd hebt, en het gouden huis van uw vader
verlatende, gekomen zijt, uw wagen
aangespannen hebbende,
schoone en vlugge vogels voerden u
om de zwarte aarde, snel hun vleugels
bewegende, middendoor den aether
uit den hemel.
en snel kwamen zij, en gij, o gelukzalige
glimlachend met uw onsterfelijk aangezicht,
vroege mij wat ik toch leed,
waarom ik u riep,
en wat ik het meest wenschte in mijn razende hart,
dat zou gebeuren. “wie wilt gij
dat de overreding voert naar uw liefde,
wie, Sappho, doet u kwaad?
want als hij vlucht, hij zal u spoedig vervolgen,
als hij uw geschenken niet aanneemt, hij zal ze geven,
als hij u niet liefheeft, hij zal u spoedig liefhebben,
ook het niet willende.”
kom ook nu, en verlos mij uit mijn moeilijke
zorgen, en al wat mijn geest verlangt
dat voleindigd wordt, voleindigd het,
wees wederom mijn bondgenoot.

(vert. H. Gorter)

Vertaling b

Ode aan Afrodite

Fonkeltronige onsterfelijke Aphrodite,
listenvlechtend kind van Zeus, ik bid u,
overweldig niet met kwelling en kommer
mijn hart, almachtige,

maar kom hierheen zoals in vroeger tijd,
toen u mijn stem van ver vernam en
mij verhoorde en het gouden verblijf
van uw vader verliet

op uw wagenspan. Sierlijk voerden
snelle mussen u met fladderende vleugels
over de donkere aarde uit de hemel neer
door de dampkring.

Snel waren zij hier. En u, zalige, gleed
een glimlach over het goddelijk gelaat
toen u vroeg wat mij nu weer bedroefde,
en wat ik nu weer riep,

en wat mijn uitzinnig hart het vurigst
verlangde: “Wie moet ik ertoe brengen
jou opnieuw haar liefde te schenken? Wie,
Sappho, doet je onrecht?”

Ontvlucht ze je, spoedig volgt ze jou,
wil ze geen geschenken, ze geeft er zelf,
bemint ze je niet, spoedig bemint ze jou
tegen haar eigen wil ...”

(vert. Paul Claes)

2. Verliefd

Vergelijk de vertalingen van Boutens (a) en Willem Wilmkink (b) van gedicht d. ‘Verliefd’ van Sappho. Bekijk ook Hoofdstuk 14.2 ‘Grieks en vertaling’. Vergelijk ze op de volgende punten:

- woordkeuze;
- woordvolgorde;
- ritme;
- specifieke effecten.

Welke vertaling spreekt je het meest aan? Licht je antwoord toe.

Vertaling a

Die man lijkt mij godelijk te wezen,
 Die van tegenover gezeten toehoort
 Hoe gij vlak nabij in uw zoeten stemval
 Over en weér praat

En verlangenstekelend licht, wat noodschiks
 In mijn borst het hart mij in angsten opjaagt;
 Immers amper zie ik U aan - geen woord meer
 Laat zich verklanken,

Maar mijn tong blijft star en gebroken; aanstonds
 Onderloopt een sijpelend vuur mijn leden,
 Niet meer kan ik zien uit mijn oogen, gonzend
 Suizen mijn ooren;

't Vocht breekt me alzijds uit, en van top tot teenen
 Vangt mij beving, valer dan gras verbleek ik;
 Nog een oogenblik, en in alverbijstring
 Voel ik mij sterven.

(vert. P.C. Boutens)

Vertaling b

Wie is dan toch die fraaie held
 aan wie jij zoiets moois vertelt,
 wat is dat wel voor een idool
 die wekt wat zich in jou verschoolt?

Die daar zo heerlijk luisteren mag
 naar jouw verleidelijke lach
 waarvan mijn hart het snelste klopt.
 Had ik me maar voor jou verstoep.

Er wil geen woord over mijn tong
 en in mijn oren suist een gong,
 onder mijn vel word ik bloedheet
 en ik zie niets meer en ik zweet.

Bleker ben ik dan wintergras.
 Ik wou dat ik gestorven was.

(vert. Willem Wilmink)

3. Sapfo en Catullus

Lees de bewerking/vertaling van Sapfo's gedicht d. 'Verliefd' door de Romeinse dichter Catullus. Een letterlijke vertaling is erbij afgedrukt.

- Vergelijk de eerste twaalf regels van het gedicht van Catullus met het gedicht van Sapfo. Zou je de versie van Catullus een bewerking of vertaling willen noemen? Licht je antwoord toe.
- Wat heeft Catullus in strofe 1 toegevoegd?
- De vierde strofe is van Catullus zelf. Welk woord staat centraal in deze strofe?
- Wat is het verband tussen deze strofe en het voorafgaande?
- Welk gedicht spreekt je meer aan: dat van Sapfo of dat van Catullus? Geef aan waarom.

1 Ille mi par esse deo videtur,
 ille, si fas est, superare divos,
 qui sedens adversus identidem te
 spectat et audit

5 dulce ridentem, misero quod omnis
 eripit sensus mihi: nam simul te,
 Lesbia, aspexi, nihil est super mi
 * * *

lingua sed torpet, tenuis sub artus
 10 flamma demanat, sonitu suo
 tintinant aures, gemina teguntur
 lumina nocte.
 otium Catulle, tibi molestum est:
 otio exsultas nimiumque gestis:
 15 otium et reges prius et beatas
 perdidit urbes.

Hij schijnt mij gelijk een god te zijn,
 hij schijnt, als je dat mag zeggen, de goden te overtreffen
 die, zittend tegenover jou, herhaaldelijk jou
 ziet en hoort

zoetjes lachen, hetgeen aan mij, ongelukkige,
 al mijn zinnen ontrukkt: want zodra ik jou,
 Lesbia, heb aanschouwd, is er voor mij niets over

maar mijn tong is verlamd, en diep in mijn ledematen
 stroomt een fijn vuur neer, mijn oren suizen
 van hun eigen geluid en mijn ogen worden bedekt
 door een dubbele nacht.

Ledigheid, Catullus, is funest voor je:
 door ledigheid ben je overmoedig en al te uitgelaten:
 ledigheid heeft vroeger zowel koningen als welvarende
 steden te gronde gericht.

ESSAY-OPDRACHT

Sapfo

Schrijf op basis van de gedichten die je van Sapfo hebt gelezen en de informatie over de dichteres in het Tekstboek een essay over Sapfo. Dit essay moet vooral gaan over haar poëzie en jouw waardering van deze poëzie; in ieder geval moet dit essay betrekking hebben op de volgende punten:

- de thema's die in haar poëzie centraal staan;
- haar stijl van schrijven;
- woordgebruik;
- de beelden die ze gebruikt;
- gevoelens die ze beschrijft;
- de lyrische-ik;
- jouw persoonlijke opvattingen over haar poëzie.

Geef in je essay voorbeelden uit haar gedichten om een en ander te illustreren en vertaal de citaten. Besteed veel aandacht aan de motivatie van je persoonlijke waardering van en commentaar op haar poëzie. Kies één gedicht of fragment uit dat jou in het bijzonder heeft aangesproken en geef aan waarom.

3. Anakreon

a. Een gebed

1. Wie is de *ἄναξ* uit regel 1?
2. Welke elementen maken dit gedicht tot een gebed? Noem er drie.
3. Wat is het eigenlijke verzoek dat de dichter tot de god richt? Vertel het in eigen woorden.
4. Wat is het verband tussen Dionysos en *ἔρωζ*?
5. *σύμβουλος* (10): met het gebruik van dit woord haalt de dichter een woordgrap uit. Welke?

b. Het meisje wil wat anders!

1. *σφαίρη . . . βάλλον* (1/2):
  - a. Wat is opmerkelijk aan deze handeling van Eros?
  - b. Bedenk zelf een verklaring dat Eros hier wordt voorgesteld met een bal.
2. Waar duidt het woord *δηῦτε* (1) op?
3. a. De laatste regel kan op verschillende manieren uitgelegd worden. Bedenk zelf twee mogelijkheden (wat zou je bij *ἄλλην* kunnen aanvullen uit het voorafgaande?)
  - b. Welke van de twee vind je het meest waarschijnlijk?
4. Een andere interpretatie is de volgende. *Λέσβος* heeft in de Griekse literatuur niet zozeer de associatie van lesbische liefde, maar roept het werkwoord *λεσβιάζω* in gedachte, dat 'rijpen' betekent.
  - a. Gezien het gebruik van *μὲν . . . δέ* zullen we bij *ἄλλην τινὰ κόμην* moeten aanvullen. Welk haar wordt bedoeld?
  - b. Welk woord bevestigt deze uitleg?
5. Sommige mensen hebben voorgesteld *ἄλλην* te veranderen in *ἄλλον*. Wat vind je hiervan?
6. In de oudheid werd wel geopperd dat dit gedicht een verwijzing inhield naar een ontmoeting tussen Sapfo en de dichter. Is dit een mogelijke interpretatie? Licht je antwoord toe.

c. Driemaal dezelfde naam!

1. Wat is het opmerkelijke aan dit gedichtje? Let op de uitgang van de naam.

d. Een menner

1. Wie beheerst wie in dit gedicht? Wat valt hieraan op?
2. In dit gedicht onderstreept de ik-persoon zowel het gevoel van afstand als van nabijheid. Leg dit uit.
3. Denk je dat de lyrische ik van dit gedicht samenvalt met de dichter? Beargumenteer je antwoord.

e. Ouderdom valt zwaar

1. De dichter ervaart de ouderdom negatief. Noem de Griekse woorden waaruit het negatieve karakter van de ouderdom blijkt.
2. Τάρταρον δεδοικώς (8): waarom heeft de dichter, denk je, deze angst?
3. Wat verklaart γάρ in regel (11)?

f. Meedogenloze Eros

1. Leg in eigen woorden de strekking van deze verzen uit, die hoogstwaarschijnlijk het begin van een gedicht vormden. Verklaar de metafoor van Eros als smid.

g. Een ontembaar veulen

1. In de Oudheid werd dit gedicht geciteerd als een voorbeeld van een allegorie waarin een dichter de instelling van een prostituee belachelijk maakt.
  - a. Welke allegorie gebruikt de dichter?
  - b. Welke eigenschap(pen) van het meisje bespot de dichter?
2. Het meisje wijst de ik-persoon af. Uit welk woord blijkt dat de ik-persoon dit niet kan waarderen?
3. Welke reden geeft de ik-persoon op grond waarvan hij denkt dat het meisje hem afwijst?
4. Wat bedoelt de ik-persoon met de regels 5 t/m 8?
5. Als we regel 9 en 10 in seksuele zin mogen opvatten, wat zouden ze dan betekenen?
6. Welk beeld heeft de ik-persoon van zichzelf als minnaar?
7. Welk woord is ontegenzeggelijk in seksuele zin gebruikt?

ESSAY-OPDRACHTEN**1. Anakreon**

Schrijf op basis van de gedichten die je van Anakreon hebt gelezen en de informatie over de dichter in het Tekstboek een essay over Anakreon. Dit essay moet vooral gaan over zijn poëzie en jouw waardering van deze poëzie; in ieder geval moet dit essay betrekking hebben op de volgende punten:

- de thema's die in zijn poëzie centraal staan;
- zijn stijl van schrijven;
- zijn woordgebruik;
- de beelden die hij gebruikt;
- de gevoelens die hij onder woorden brengt;
- de lyrische-ik;
- jouw persoonlijke opvattingen over zijn poëzie.

Geef in je essay voorbeelden uit zijn gedichten om een en ander te illustreren en vertaal de citaten. Besteed veel aandacht aan de motivatie van je persoonlijke waardering van en commentaar op zijn poëzie. Kies één gedicht of fragment uit dat jou in het bijzonder heeft aangesproken en geef aan waarom.

2. Vergelijking Sapfo en Anakreon

Maak een vergelijking tussen gedicht a van Sapfo en gedicht a van Anakreon. Beide gedichten zijn een gebed tot een god. Schrijf een essay van ca. 600 woorden waarin je deze twee gedichten uitvoerig bespreekt en vergelijkt. De vergelijking moet in ieder geval op de volgende punten betrekking hebben:

- de strekking van beide gedichten;
- de structuur van beide gedichten;
- het doel van het gebed;
- formele elementen die het gedicht tot een gebed maken;
- woordkeuze.

Gebruik Griekse citaten waarmee je een en ander illustreert. Geef ook een vertaling van deze citaten.

4. De drie geslachten (Plato, *Symposion* 189a1-193a1)

a. De bolletjes-mensen (vertaling: 189a1-191a5)

1. Aristofanes onderscheidt drie fasen in het ontstaan van het menselijk geslacht.
  - a. Welke drie fasen worden beschreven in a?
  - b. Geef van elk een korte omschrijving.
2. De eerste fase verklaart onze oorspronkelijke vorm. Leg dit uit.
3. In de beschrijving van het ontstaan van de mensen vermeldt Aristofanes eigenschappen van de mens die hij van nature heeft. Noem twee belangrijke eigenschappen.
4. Waarom heeft Zeus het menselijk geslacht niet uitgeroeid?

b. Zeus bedenkt een oplossing (191a5-191c8)

1. Beschrijf in eigen woorden hoe het kwam dat de mensen stierven toen ze door Zeus doormidden waren gesneden.
2. Zeus ziet dat de mensen in grote problemen zijn. Welke twee problemen probeert hij met zijn maatregel op te lossen?
3. ἄλλην μηχανήν (11): hoezo ἄλλην?
4. διὰ τούτων (16): waarnaar verwijst τούτων?
5. De verplaatsing van de geslachtsdelen dient een tweeledig doel:
  - a. Welke twee?
  - b. Maak duidelijk dat deze maatregel de beide problemen die de mens onderging wegnam.
6. τὰ ἔργα (21): naar welk woord uit het voorafgaande verwijst dit woord?

c. De verklaring van de verschillende vormen van liefde (191c8-191e2)

1. In hoeverre is eros een genezer?
2. σύμβολον (5): wat wil Aristofanes met het gebruik van dit woord over de mens en zijn partner zeggen? Noem twee dingen.
3. τετμημένος (6): wat benadrukt het gebruik van het perfectum?
4. ἀνδρόγυνον (9): in hoeverre is dit woord ironisch gebruikt?
5. Vind je de karakterisering van de heteroseksuelen door Aristofanes positief? Verklaar je antwoord.
6. In hoeverre bevat Aristofanes' beschrijving van de geaardheid van de vrouwen die van een 'vrouwenbolletje' afkomstig zijn, een zekere tegenstrijdigheid? Bedenk een verklaring voor deze tegenstrijdigheid.

d. Het derde geslacht (191e2-192b5)

1. Aristofanes had in zijn komedies homoseksuelen vaak als mietjes afgeschilderd. Welk woord is dus duidelijk door Plato bij wijze van ironie in Aristofanes' mond gelegd?
2. Uit de komedies van Aristofanes blijkt dat de komediedichter van eigentijdse politici vaak een lage dunk had. Ze worden voorgesteld als mensen die volslagen onbetrouwbaar zijn en zich laten omkopen. In zijn komedies wordt gesuggereerd dat politici zich in hun jeugd hadden geprostitueerd en zich hadden laten uitbuiten. In welk opzicht laat Plato Aristofanes hier het tegenovergestelde beweren?
3. Zijn de mannen/jongens die afkomstig zijn van een 'mannetjesbolletje' exclusief homoseksueel of niet? Licht je antwoord toe.
4. In hoeverre corrigeert, volgens Aristofanes, de maatschappij het natuurlijke gedrag van de vrouwelijk homoseksuelen?
5. Is de beschrijving van de mannelijke homoseksuelen positief of negatief? Licht je antwoord toe.

e. Wat is eros eigenlijk? (192b5-192d2)

1	καί	werkelijk	12	βουλομένη . . . δήλη	zij wil klaarblijkelijk . . . , het is
2	ὁ παιδεραστής	minnaar van jongens		ἐστίν	duidelijk dat zij wil . . .
4	ἡ οἰκειότης, -ητος	verwantschap, intimiteit			

1. 'werkelijk juist hem': van welke Griekse woorden is dit de vertaling?
2. 'om zo te zeggen': van welke Griekse woorden is dit de vertaling?
3. Wat is het Grieks voor 'het leven tot het einde toe doorbrengen'?
4. τοῦτο (9): waarom slaat dit terug? Geef het Grieks.
5. Welke god wordt geassocieerd met de seksualiteit? Baseer je antwoord op het Grieks.
6. Welke constructie volgt op χαίρει (11)?
7. σπουδῆς (11): wat betekent σπουδῆ?
8. ἄλλο τι (12): anders dan wat?

f. Eros is het verlangen naar de wederhelft (192d2-193a1)

9	συμφυσάω ὥστε	samenblazen, samensmeden hiervan hangen drie infinitivi af:	12	τεθνεῶτε	part. perf. dualis v. θνήσκω
		1. γεγονένα, 2. ζῆν 3. εἶναι	13	ἄν	= ἔαν
10	τ'	wijst vooruit naar het volgende καί	21	ἡ δῖωξις	het najagen van

1. εἰ (1): welke werkwoordsvorm is hiervan afhankelijk?
2. αὐτοῖς (1): waarmee moet je dit pronomen verbinden?
3. μὴ ἀπολείπεσθαι (7): welk woord moet je aanvullen?
4. 'als één wezen': van welk Grieks tekstelement is dit de vertaling?
5. Welke drie infinitivi hangen af van ὥστε (9)?
6. κοινῇ τεθνεῶτε (12): hoe zijn deze woorden vertaald?
7. τούτου τύχητε (14): waarnaar verwijst τούτου? Antwoord in het Nederlands.
8. ταῦτ' ἀκούσας (14): waarmee moet dit participium worden verbonden?
9. συντακεῖς (18): van dit werkwoord is al eerder in deze passage een vorm voorgekomen. Welke?
10. τοῦ ὄλου (20): wat is de functie van de naamval?
11. Eros is volgens Aristofanes meer dan alleen seksualiteit. Wat is dat 'meer'?
12. Faidros, de eerste spreker op het symposion, had als voorbeeld van ware liefde Achilleus en Patroklos gegeven. Welke woorden van Aristofanes zouden een verwijzing kunnen inhouden naar dit vriendenpaar en waarom?
13. Vind je dat Aristofanes gelijk heeft als hij beweert dat mensen eigenlijk niet goed weten wat 'eros' inhoudt? Licht je antwoord toe.

5. Een ontrouwe echtgenote (Lysias, I, 6-50)

a. De voorgeschiedenis (6-8)

1. τὸν μὲν ἄλλον χρόνον (2-3): noem de woordgroep waarmee deze woorden de tegenstelling vormen.
2. ἐν μὲν τῷ πρώτῳ χρόνῳ (10): noem de woordgroep waarmee deze woorden de tegenstelling vormen.
3. πασῶν ἦν βελτίστη (11): met welke bedoeling, denk je, hemelt hij zijn vrouw hier zo op?
4. ἐπιτηρῶν τ/μ προσφέρων (17-18): hoe kwam het dat Eratosthenes zo te werk moest gaan?

b. De indeling van Eufiletos' huis (9-10)

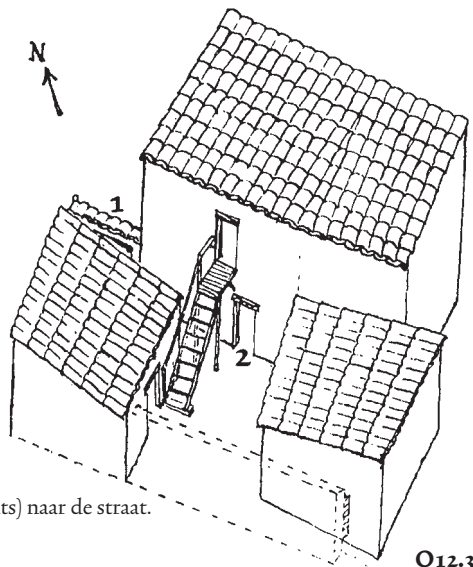
1. γυναῖκα πασῶν σωφρονεστάτην (14): door welk gedrag van zijn vrouw had Eufiletos deze mening?

c. Een penibele situatie (11-14)

1. Door welk woord in de eerste zin (1-6) wordt de interesse van de toehoorders voor het vervolg van het verhaal gewekt?
2. ταῦτα (4): wat wordt bedoeld met ταῦτα?
3. τὴν κλεῖν ἐφέλκεται (15):
  - a. Welke reden geeft de vrouw hiervoor?
  - b. Wat is de echte reden?
  - c. Over de deur van welke kamer gaat het hier?
  - d. Waarom zit het slot van juist deze kamer aan de buitenkant?
4. προστίθησι (14), ἐφέλκεται (15): verklaar het gebruik van het praesens.
5. ψοφοῖεν (20): in welke modus staat deze vorm en waarom is deze modus hier gebruikt?
6. τὴν θύραν (14, 19), αἱ θύραι (19): er is in dit verhaal sprake van 3 deuren.
Welke zijn het (kijk naar illustratie O12.3)?

Voorbeeld van een Atheens huis

1. ἡ αὐλειος θύρα:
de buitendeur van de αὐλή (binnenplaats) naar de straat.
2. ἡ μέταυλος θύρα:
de (binnen)deur naar de binnenplaats.

O12.3

d. Eufiletos wordt ingelicht (15-16)

1. τῶν ἐμαυτοῦ κακῶν (2-3): op welke κακά doelt Eufiletos?
2. ὁμοίως (7): welke gedachte moet je hierbij aanvullen?
3. ἡμῖν (13): wie bedoelt de vrouw met ἡμῖν?
4. ταύτην (τέχνην) (19): waarnaar verwijst ταύτην terug?

e. Eufiletos neemt de tip serieus (17-18)

1. 1-8:
  - a. Geef de ringcompositie (d.w.z. hetzelfde begin en eind) aan in deze regels.
  - b. Wat is het effect hiervan?
2. ἀγαγὼν τ/μ τινά (10-11): waarom doet Eufiletos dit, denk je?
3. τῶν ἡμαρτημένων (18): wat waren haar ἡμαρτημένα?

f. Eufiletos komt achter de waarheid (19-21)

1. ἤδη (6): hoe moet je ἤδη hier vertalen?
2. τὴν ἐκφορὰν (9): van wie? Citeer bij wijze van antwoord een tekstelement uit het begin van de vertelling.
3. τᾶλλα τὰ γενόμενα (14): noem een gegeven wat al in het voorafgaande is genoemd.
4. ὅπως τ/μ πεύσεται (16): waarom eist Eufiletos dit?
5. τῶν πρὸς ἔμ' ὠμολογημένων (17-18): citeer de woorden uit het voorafgaande waarnaar dit verwijst.
6. τὸ ἔργον (20): wat wordt hier met τὸ ἔργον bedoeld?

g. Eufiletos verzamelt getuigen (22-23)

1. τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ (4): welke dag is dit?
2. ἐδειπνοῦμεν (10): met welke (slimme) bedoeling vermeldt hij het etentje met Sostratos op de avond van de moord?
3. εἰσέρχεται (12): waarom gaat hij nu over op het presens?
4. ἐπιμελεῖσθαι τῆς θύρας (14-15): wat houdt dit in blijkens het vervolg? Citeer het Griekse tekstelement uit passage h.

h. Eufiletos neemt wraak (24-26)

1. ὄσαντες τὴν θύραν τοῦ δωματίου (5): welk vertrek wordt hier bedoeld?

i. Eufiletos ontzenuwt de eerste beschuldiging (27-28)

1. τούτων ἔτυχεν (1): wat bedoelt Eufiletos eufemistisch met τούτων?
2. κελεύουσι (2): is dit zo? Motiveer je antwoord.
3. ὥσπερ οὗτοι λέγουσι (4):
  - a. Wie zijn deze οὗτοι?
  - b. Waarvan beschuldigen ze Eufiletos?
  - c. Waarom is het van levensbelang voor Eufiletos deze beschuldigingen te ontzenuwen?
4. τῶν τὰ δίκαια πραττόντων (14): wie bedoelt Eufiletos met deze algemene formulering?

DE BEWIJSVOERING EN HET SLOTWOORD (29-50)

De bewijsvoering op grond van twee wetten (29-36)

1 Griffier, lees nu eerst de wet voor.
 [Wet]¹
 Hij betwistte niet, heren rechters, wat ik zei; hij gaf integendeel toe dat hij verkeerd handelde, bad en smeekte mij niet te hoeven sterven en was bereid te betalen. Ik heb de door hem voorgestelde boete niet geaccepteerd omdat ik van mening was dat de tenuitvoerlegging van de wet de voorkeur verdiende. Ik paste de straf toe die u hebt vastgesteld in de mening dat het de rechtvaardigste straf is voor wie iets dergelijks doet.

Brengt getuigen hier ter bevestiging van wat ik beweet.

[Getuigen]

10 Griffier, lees ook de wet voor die op de zuil van de Areopagus gegrift staat.

[Wet]

U hoort het, heren rechters: het eerbiedwaardige hof van de Areopagos, dat van oudsher bevoegd is in moordzaken en met name in onze tijd te dezer zake competent is verklaard, heeft met nadruk vastgesteld dat degene die een echtbreker op heterdaad bij zijn vrouw betrapt en hem met de dood straft niet mag worden aangeklaagd wegens moord.

20 Zoeker was de wetgever de overtuiging toegedaan dat dit de juiste straf is wanneer het een gehuwde vrouw betreft, dat hij ook in het geval van bijvrouwen, die toch minder belangrijk zijn, dezelfde straf heeft vastgesteld. Zou er evenwel een zwaardere straf dan de doodstraf bestaan, dan zou hij deze in het geval van gehuwde vrouwen zonder twijfel hebben vastgesteld. Nu hij echter geen ernstiger straf heeft kunnen uitdenken, heeft hij gemeend de straf voor het verleiden van een bijvrouw te moeten overnemen.

Lees ook deze wet voor, griffier.

[Wet]

30 Zoals u hoort, heren rechters, beveelt de wet dat wie een vrijgeboren man of kind verkracht, een dubbele schadevergoeding verschuldigd is. Wie een vrouw verleidt, valt onder dezelfde bepalingen, al heeft de man dan het recht hem te doden. De wetgever was dus van mening dat wie geweld gebruikt een kleinere straf verdient dan wie de ander overreedt. De eerste veroordeelde hij tot dubbele schadevergoeding, de laatste tot de dood, omdat hij meende dat wie met geweld zijn lusten bevredigt door zijn slachtoffer wordt gehaat, dat echter wie een vrouw door overreding verleidt haar karakter bederft, zodat zij met haar minnaar intiemer verkeert dan met haar wettige man; hij eigent zich als het ware het huis van een ander toe, en het is onzeker wie de vader is van eventuele kinderen: de echtgenoot of de minnaar. Ter vergelding voor dit alles legt de wetgever in dit geval de doodstraf op.

Ik concludeer, heren rechters, dat de wetten niet alleen vaststellen dat ik geen misdaad heb gepleegd, maar mij zelfs uitdrukkelijk bevelen deze straf te voltrekken. Van u hangt het thans af of deze wetten gehandhaafd worden of waardeloos zijn.

Ik meen dat alle steden wetten opstellen opdat men in geval van onzekerheid bij deze wetten te rade kan gaan, ze kan vragen wat

50 men moet doen. Deze wetten nu dragen ons op in een geval als het onderhavige aan de overtreders deze straf te voltrekken. U zult daar, naar ik aanneem, mee instemmen.

Doet u dat niet, dan wordt onze stad een paradijs voor echtbrekers. Zelfs wie alleen maar gestolen heeft zal dan zeggen dat hij een echtbreker is, wel wetende dat niemand hem een haar zal krenken als hij deze beschuldiging tegen zichzelf uitsprekt en zegt dat hij met dat doel andermans huis binnenging. Iedereen zal weten dat hij zich van de wetgeving inzake overspel in het vervolg niets meer behoeft aan te trekken, maar alleen bang behoeft te zijn voor uw uitspraak: die is in onze stad machtiger dan al het andere.

Eufiletos weerlegt de bewijsvoering van de aanklagers (37-46)

Ik verzoek u, mijne heren, ook nog het volgende te willen bezien. De tegenpartij beweert dat ik mijn dienstmeisje op de bewuste dag opdracht heb gegeven de jonge man te gaan halen. Ik zou menen, mijne heren, altijd juist te handelen, op welke manier ik ook de verleider van mijn vrouw zou proberen te vangen. Als ik op een ogenblik waarop alleen nog sprake was van woorden, en niet van daden, opdracht had gegeven hem te gaan halen, dan zou ik onjuist hebben gehandeld. Maar als ik, toen hij reeds volledig succes had en vele malen mijn huis was binnengedrongen, op wat voor manier ook had geprobeerd hem te pakken te krijgen, zou ik mezelf desondanks voor een beheerst en fatsoenlijk man houden. Maar ik zal u aantonen, dat mijn tegenstanders ook in dit opzicht leugens vertellen: de volgende argumenten zullen u dat zonder moeite doen inzien. Zoals ik al zei, ontmoette ik die avond mijn vriend Sostratos. Hij kwam omstreeks zonsondergang van het land, gebruikte de maaltijd met mij, en ging weg toen hij vol en welgedaan was. Nu moet u in de eerste plaats dit bedenken: als ik die nacht iets tegen Eratosthenes in de zin gehad had, zou het dan voor mij niet beter zijn geweest elders te gaan eten, en niet mijn tafelenoot bij mij thuis te inviteren? Nu zou Eratosthenes het immers minder gemakkelijk wagen binnen te komen. Denkt u vervolgens dat ik mijn gast in dat geval zou hebben laten gaan en alleen in mijn kamer zou zijn achtergebleven? Deed ik niet beter hem te vragen bij mij te blijven, om mét mij de minnaar van mijn vrouw te straffen? Zou ik in dat geval, mijne heren, ook niet mijn vrienden overdag al hebben opgetrommeld en ze hebben gevraagd zich in het huis van een dichtbij wonende vriend te verzamelen, liever dan pas toen ik hoorde dat hij er was, 's nachts te gaan rondlopen, zonder te weten wie ik thuis zou vinden en wie niet? Nú bleek dat Harmodios en nog een ander bij wie ik aanklopte, uitstedig waren (ik wist dat niet), en trof ik anderen niet thuis. Ik heb, toen ik er op afging, toen maar meegenomen wie ik vinden kon. Als ik alles tevoren had geweten, zou ik dan niet handlangers hebben klaargezet en vrienden hebben gewaarschuwd, om zo weinig mogelijk risico te lopen wanneer ik naar binnen ging? Want hoe wist ik of hij niet mischien gewapend was? Ik zou dan bovendien de straf hebben

1. Een wet van meer dan 200 jaar oud.

100 voltrokken onder het oog van zoveel mogelijk getuigen. Nú nam ik, omdat ik geen idee had van wat er zou gaan gebeuren, alleen mee wie ik toevallig kon vinden. Ik verzoek de getuigen op dit punt hier te brengen.

[Getuigen]

105 U hebt de getuigen gehoord, mijne heren. U moet nu nog bij uzelf de vraag overdenken of er tussen Eratosthenes en mij ooit om een of andere reden vijandschap heeft bestaan: u zult zien dat dit niet het geval was. Hij heeft geen valse aanklachten tegen mij ingediend, niet geprobeerd mij te doen verbannen, geen proces tegen mij gevoerd. Hij wist niets kwaads van mij, zodat hij had moeten vrezen dat ik hem zou willen ombrengen uit 110 angst dat iemand daarvan zou horen. Ook had ik van niemand geld te verwachten, als ik erin zou slagen hem te doden: sommige mensen staan anderen namelijk om dergelijke redenen naar het leven. Een ruzie, een belediging in dronkenschap, een meningsverschil: dat alles was tussen hem en mij volstrekt 115 onmogelijk: ik had de man vóór onze ontmoeting van die nacht nooit eerder gezien. Met welk motief zou ik bereid zijn geweest een dergelijk risico te lopen, als het niet was omdat ik hem de ernstigst denkbare misdaad te verwijten had? En tenslotte: zou ik een misdaad hebben gepleegd en dan eerst zélf getuigen hebben geroepen? Als ik hem dan al onrechtmatig wilde doden, dan 120 was het toch mogelijk geweest dat te doen zonder dat iemand daarvan wist?

Het slotwoord (47-50)

125 Ik zie het zó, mijne heren: deze straf is niet voltrokken voor mij persoonlijk, maar voor het welzijn van onze gehele stad. Wanneer immers iemand die van plan is iets dergelijks te doen, ziet welke prijs erop staat, zal hij minder gauw zo'n misdaad tegen anderen begaan wanneer hij ziet dat u de wet in dit opzicht handhaaft. Doet u dat niet, dan is het beter de geldende wetten af te schaffen en andere op te stellen, die een straf in het vooruitzicht stellen aan degene die zijn eigen vrouw bewaakt, en volledige straffeloosheid beloven aan degene die zich aan haar vergrijpen wil. Dat zal dan rechtvaardiger zijn dan wanneer 130 de burgers door de wetten belaagd worden: de wetten zeggen weliswaar dat men met een op heterdaad betrachte echtbreker mag doen wat men wil, maar het proces zou dan in werkelijkheid veel meer risico bergen voor het slachtoffer van de misdaad dan voor degene die anderemans vrouw te schande maakt. Ik riskeer nu immers mijn leven, geld en al het andere omdat ik de wetten van de stad heb gehoorzaamd!

(vert. C.M.J. Sicking)

VERGELIJKING VAN VERTALINGEN

1. Een penibele situatie

- Neem eerst Hoofdstuk 14.2 'Grieks en vertaling' goed door.
  - Vergelijk nu de vertaling met het Grieks van tekst 5 c, r. 1-17 aan de hand van onderstaande vragen. De vertaling is ontleend aan: *Leden van de jury*, vertaald door C. M. J. Sicking, Amsterdam 1995.
1. Lees punt 1 c: geef hiervan zes voorbeelden.
  2. Lees punt 1 b: geef hiervan twee voorbeelden.
  3. Lees punt 2: geef hiervan vier voorbeelden.
  4. Lees punt 4: geef hiervan twee voorbeelden.
  5. '(jengelde) voortdurend': welk Grieks verschijnsel heeft de vertaler met dit woord willen aangeven?
  6. αὐτίκα (11): dit is vertaald met 'nogmaals'. Wat vind je van deze vertaling?
  7. Wat vind je in deze vertaling extra goed vertaald? Geef argumenten.

Op een dag kwam ik onverwacht van het land thuis, en na het eten schreeuwde het kind en jengelde voortdurend: de slavin deed het met opzet pijn, om het te laten huilen, want mijn rivaal was beneden. Naderhand heb ik dat alles te horen gekregen. Ik zei mijn vrouw naar beneden te gaan en het kind de borst te geven, zodat het zou ophouden met huilen. Eerst wilde ze niet: ze was zogenaamd blij mij na lange tijd weer te zien. Ik werd evenwel boos en zei haar nogmaals weg te gaan. 'Ja, zeker om jou de kans te geven hier het dienstmeisje te ver-

leiden,' zei ze. 'Het is al eerder voorgekomen dat je in een dronken bui je handen niet thuis kon houden.' Ik lachte daarom. Zij stond op, ging weg, sloot de deur achter zich, zogenaamd voor de grap, en schoof de grendel ervoor. Ik besteedde er geen aandacht aan, koesterde geen verdenking en ging tevreden slapen: ik was immers van het land gekomen.

(vert. C.M.J. Sicking)

2. Eufiletos neemt wraak

- Neem eerst Hoofdstuk 14.2 ‘Grieks en vertaling’ goed door.
- Vergelijk nu de vertaling met het Grieks van tekst 5.g, 9-h, 4 aan de hand van onderstaande vragen. De vertaling is ontleend aan: *Leden van de jury*, vertaald door C.M.J. Sicking, Amsterdam 1995.
- 1. Lees punt 1 c: geef hiervan acht voorbeelden.
- 2. Lees punt 1 b: geef hiervan een voorbeeld.
- 3. ‘Ik lag al te slapen’: welk Grieks verschijnsel is met deze vertaling weergegeven?
- 4. ἀνεφγμένης t/m παρεσκευασμένης (g, 4)
  - a. Wat is de letterlijke vertaling hiervan.
  - b. Wat heeft de vertaler ermee gedaan?
  - c. Vind je dit goed/niet goed? Geef argumenten.
- 5. Wat vind je in deze vertaling extra goed vertaald? Geef argumenten.

We gingen naar mijn huis, begaven ons naar boven en gebruikten de maaltijd. Hij was vol en welgedaan naar huis gegaan, en ik lag al te slapen, heren rechters, toen Eratosthenes kwam. De dienstmeid wekte mij onmiddellijk en zei me dat hij er was. Ik gaf haar opdracht de deur in het oog te houden en ging zelf doodstil de trap af, naar buiten. Ik begaf me naar verschillende mensen in de buurt, maar vond sommigen van hen niet thuis, terwijl anderen zelfs helemaal niet in de stad

bleken te zijn. Van degenen die er wel waren nam ik er zoveel mogelijk mee en ging op weg. We verschaften ons fakkels in de dichtstbijzijnde winkel en gingen mijn huis binnen. De dienstmeid had ervoor gezorgd dat de deur niet afgesloten was.

(vert. C.M.J. Sicking)

ESSAY-OPDRACHT

De rede van Apollodoros is een van onze belangrijkste bronnen voor onze kennis over de positie van de Griekse vrouw in het algemeen in de vierde eeuw. Het bijzondere is dat de tekst inzicht geeft in de positie van verschillende ‘typen’ vrouwen. Bestudeer de teksten die je van deze redevoering hebt gelezen nog eens goed en schrijf een essay van ca. 600 woorden waarin je de belangrijkste informatie die deze tekst over de positie van allerlei vrouwen in met name grote steden als Korinthe en Athene biedt, bij elkaar zet en bespreekt. Hou er rekening mee in welke situatie deze tekst werd uitgesproken en welk doel de spreker ermee voor ogen had. Citeer voor belangrijke opmerkingen ook het Grieks en geef een vertaling van deze citaten.

6. Verliefdheden van goden

In dit beeldverhaal zijn schilderijen en beelden opgenomen van goden die onder invloed staan van Eros en dus verliefd zijn. Met deze verliefdheden van de goden is een verhaal verbonden. Kies uit deze verhalen er een uit.

- a. Zoek de mythe op. Maak er een mooi of spannend of dramatisch verhaal van.
- b. Zoek er zelf ook een afbeelding bij, of een uit de Oudheid of een uit later tijd. Geef een uitgebreide beschrijving van deze afbeelding en ook van die uit het boek. Laat hierbij zien in hoeverre de kunstenaar van beide afbeeldingen de versie van de mythe die jij hebt weergegeven heeft gevolgd (lees eerst Hoofdstuk 14.4, ‘Beschrijving van een kunstwerk’).
- c. Verzorg een presentatie van jouw mythe voor de klas van ca. 5 minuten. Bedenk zelf een creatieve manier om je mythe voor anderen uit te beelden.